

mišljenja i komentari

Veličine

N. Raos

Institut za medicinska istraživanja i medicinu rada, Zagreb

– Većina se ljudi u kritičnim situacijama sasvim izgubi, no neki baš u takvim situacijama djeluju najbolje. Naš znanstveni posao hoće mir – Descartes je svoju filozofiju razvio u samoći pastirske kolibe. Nasuprot tome, dobar se vojni zapovjednik poznaje po tome što daje najbolje od sebe u najkritičnijim trenucima bitke. Zamislite, dragi kolega, zapovjednika bojnoga broda s poplavljenom strojarnicom, s požarom na krmi, koji u svom tom užasu još vidi bljeskove topova neprijateljskoga broda... Možda ga samo sekunde dijele od smrti, pa ipak on izdaje jasne, odrješite i primjerene zapovijedi. Ako sad poklekne, ako se sad prepusti strahu i panici, sve što je dotad napravio u svom životu sasvim je bezvrijedno...

Na ove moje riječi izgovorene za kavanskim stolom uvaženi kolega što je otišao pa opet došao s druge strane oceana digne nos pa reče: “I naš je posao, znate tamo u Americi, vrlo zahtjevan. Ja sam primjerice morao odlučiti u samo dva dana hoću li prihvatiti ovu ili onu stipendiju. A osim toga pisanje godišnjih izvještaja...”

Vodič je pokazivao zidine Stona: “To je po veličini drugi obrambeni zid na svijetu – odmah iza kineskog.”

– Ha, ha, ha – javi se Kinez iz skupine turista, smijući se velikim bijelim zubima.

Eto, to su naše veličine. Čovjek koji rat poznaje samo iz holivudskih filmova usuđuje se uspoređivati hrabrost vojnika koji na kocku stavlja svoj život sa svojom neodlučnošću biranja između dvije plaće, svoju materijalnu odgovornost prema svojoj djeci s odgovornošću zapovjednika prema životima dvije tisuće ljudi na njegovu brodu. Pokatkad pomislim da je ta vrsta ljudi glupa, ponekad da je bezosjećajna. No bit će prije svega da nemaju mašte. Glupani bez mašte, kao što reče Krleža. Je li nemaštovitost temelj gluposti, ili pak nemaštovitost proizlazi iz gluposti? Moram priznati da su to preteška pitanja za moju skromnu pamet, no mislim da neću mnogo pogriješiti ako rekнем da te dvije karakterne osobine (nemaštovitost i glupost) često idu zajedno.

Ne trebaju nama ljudi iz Amerike, poput gore rečenog kolege, da ovdje nama bokcima dijele pamet. Imamo mi dosta i svojih, lokalnih veličina. Među znanstvenicima posebice. Čovjek sa strane obično misli da znanstvenici kada se sretnu razmjenjuju misli o važnim problemima u znanosti nastojeći ih zajednički riješiti, da se poslovni razgovori svode na dogovaranje i ugovaranje suradnje. Malo ili ništa od toga! Ima jedan gospodin koji se ne bavi ničim drugim nego dokazivanjem da nitko osim njega ne zna niti razumije što je hidroliza anorganskih soli. Drugi pak pokazuje da samo on (i možda Einstein) zna što su prostor i vrijeme. Treći pak veli da je

on toliko jak u filozofiji da nikad nije osjetio potrebu čitanja filozofskih knjiga. Četvrti... Ah, tko bi ih sve nabrojio! Velike veličine – za kavanskim stolom.

Neću reći da ti ljudi ništa ne znaju, još manje da ništa ne vrijede. Naprotiv. Iza njih počesto stoje mnogi, pače izvrsni znanstveni radovi, knjige i svakojake druge publikacije. Pa ipak, kad treba reći što misle o svom poslu i o sebi samima, ne za kavanskim stolom nego u javnosti, od njih najčešće možeš čuti samo nekoliko uopćenih fraza. Ne vole se isticati, vele. Možda ja od hrvatskih kemičara najljepše pišem, no neće biti da najbolje mislim i da najviše vidim. Zar je moguće da ja sam više pišem za ovu rubriku od svih ostalih hrvatskih kemičara zajedno? Zar je moguće da se sa mnom uvijek svi slažu i da nitko ne osjeća potrebu da mi bilo što odgovori, još manje da sa mnom polemizira?

A kako bi polemizirali oni koji nikad javno ne govore “ja” nego “mi”, ili – još sigurnije – “oni”. “Mi mislimo” postaje najčešća fraza, a oni koji je izgovaraju nisu, čini se, ni svjesni njezine logičke besmislenosti (jer mišljenje je nužno subjektivno – to je pitanje u filozofiji riješeno već s Platonom). Još su gori oni koji kažu da je komisija u kojoj su sjedili odlučila protiv njihove volje ili – apsurd nad apsurdima – da su kao čelnici stavili svoj potpis na neki dokument zato jer su “demokratski”, pa su se povelili za voljom većine. Unatoč svim pritiscima čestit čovjek uvijek može reći što misli. Uvijek može napisati odvojeno mišljenje ili – u najgorem – podnijeti ostavku. Ali naš je čovjek skroman, samozatajan. Ne voli se isticati.

Naravno, svakom je pametnom jasno da takvo ponašanje nema ništa sa skromnošću, još manje sa samozatajnošću. Nije bilo skromnije osobe od Majke Terezije, pa ipak njezino ime i djelo poznaje cijeli svijet. U njezinu “glamuru” nema narcizma ni oholosti. Zašto? Zato što je postala slavna pomažući drugima. Njezina je individualnost funkcionalna. Ona nije svrha samoj sebi.

A što je svrha individualnosti (i samozatajnosti) naših znanstvenika? Individualnost im služi zato da bi mogli nekako, pa makar i pred uskim skupom svojih kolega, pokazati kako njihovo djelo nešto znači, da im sav znanstveni život nije prošao u tutanj. A samozatajnost? Samozatajnost nije odraz ljubavi prema bližnjemu (kao kod Majke Terezije), nego posljedica manjka građanske hrabrosti. Još gore, samozatajnost je u našoj sredini sredstvo za domicanje do boljeg položaja ili taktika da se kolegi (ispod žita, dakako) napakosti. Daleko je to i od zdrave individualnosti i od zdrave samozatajnosti. Jer zdravi su porivi uvijek pozitivni, a to znači okrenuti prema vanjskom svijetu, prema drugim ljudima.